

ЗНАЧЕННЯ СВОЄЧАСНОСТІ ДЛЯ ДІЙ СУДУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

THE IMPORTANCE OF TIMELINESS FOR COURT ACTIONS IN CIVIL PROCEEDINGS

Перунова О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування

Харківській національній автомобільно-дорожній університет

Суд як специфічний учасник судового процесу повинен сприяти і забезпечувати ефективне, законне, обґрунтоване вирішення судової справи, він є тим органом на який покладені дуже відповідальні зобов'язання по захисту прав і законних інтересів громадян. Суд повинен здійснювати певні процесуальні дії, причому доцільно, в той самий момент, якого пострибує вирішення самої справи, а також загальна процесуальна форма судочинства. Виходячи з цього можна орієнтуватися на те, що *своєчасність* – це певна можливість для суду, яка набуває значення доцільності і обов'язковості у вирішенні поставлених вимог перед судом іншими учасниками судового процесу, як умова скорішого забезпечення розгляду справи.

Поняття своєчасності – це властивість того, що відбувається, здійснюється у належний час; що відповідає потребам, вимогам моменту: доречності, актуальності розглядаємого питання чи конкретної дії. Закон є первісним джерелом, на яке потрібен орієнтуватися суду з винесенням судових ухвал та постанов при розгляді справи, це безумовно повинно бути правильна оцінка, обґрунтування, законності, розуміння правових процесів, які можуть виникнути при ході розгляду судової справи, а головне це вірно прийняті рішення по конкретному спірному випадку. Від того суд – є унікальним суб'єктом для процесуального судочинства, який сьогодні є специфічним і від якого залежить багато питань в оцінці і реалізації захисту громадян України.

Своєчасність, як завдання цивільного процесу є більш об'ємним і поважним, ніж чим здається на перший погляд. Тому автори – теоретики, науковці всі по різному розуміють це завдання процесу. Одні вважають і бачать його лише тільки у вигляді застосування строків, які використовуються у судочинстві, інші, як елемент концентрації цивільного процесу, треті, як певну процесуальну економію, яка може бути застосована у суді, четверті, як застосування судом своєчасно необхідних юридичних фактів, доказів на суді.

Нам же здається, що *своєчасність* – це *про все і разом*. І ще дуже важливе припущення, завдання своєчасності розкривається в реалізації міркувань суду з конкретної справи його остаточного рішення, застосування саме цим органом характерних правових дій приводить до конкретного результату і тут, якщо виникають питання про не своєчасність дій, затримки у прийнятті характерних питань по справі, чи маленької доказової бази і т. д., ці питання можна задати лише до суду, як специфічного учасника цього процесу. Тому своєчасність потрібно розцінювати, як не лише завдання цивільного судочинства, а як *правову вимогу застосування*, яка до речі перити нація з розумінням загальної процесуальної форми і змісту цивільного судочинства, тому, що саме вона відповідає за стадійний рух, а цей рух повинен бути своєчасним і відповідати матеріальним і процесуальним вимогам процесу.

Це завдання цивільного процесу набуває двоякого значення для цивільної справи, вона в одно час повинна відповідати стадійному руху справи та діям учасників процесу, які повинні бути обґрунтованими та необхідними для досягнення істини і представлення суду, а з іншого боку суд сам вирішує прискорити процес чи сповільнити, тому, що може бути не вирішена низка питань зі справи. Також не потрібно забувати про строки, в рамках яких повинні діяти учасники судового процесу, вони повинні збалансовані та відповідати ЦПК України.

Тому своєчасність її значення можна охарактеризувати, виходячи з всього переглянутого деякими характерними епітетами – це *узгодженість, досконалість, доцільність, необхідність і розуміння строків при виконанні певних процесуальних дій, відповідальність за дотримання ведення процесуальних дій їх якість і розуміння значення для результату*. Своєчасність, як одне з головних завдань цивільного судочинства впливає на всіх учасників розгляду, ставить їх в рамки відповідальності перед законом та результатом розгляду справи.

Ключові слова: своєчасність, принципи судового процесу, цивільний процес, суд, цивільне судочинство, концентрація, правове обґрунтування.

The court, as a specific participant in the judicial process, must facilitate and ensure the effective, lawful, and reasonable resolution of a court case; it is the body that has very responsible obligations to protect the rights and legitimate interests of citizens. The court must perform certain procedural actions, and it is advisable to do so at the same time as the resolution of the case itself, as well as the general procedural form of legal proceedings. Based on this, we can assume that timeliness is a certain opportunity for the court, which acquires the meaning of expediency and mandatory in resolving the claims brought before the court by other participants in the trial, as a condition for the speedy consideration of the case.

The concept of timeliness is the property of something that happens, is carried out at the proper time; that meets the needs, requirements of the moment: the appropriateness, relevance of the issue or specific action under consideration. The law is the primary source that the court should be guided by when issuing court rulings and resolutions in a case, and it should certainly be a correct assessment, justification, legality, understanding of legal processes that may arise during the course of a court case, and most importantly, it should be the right decisions in a particular disputed case. Therefore, the court is a unique entity for procedural legal proceedings, which today is specific and on which many issues in the assessment and implementation of the protection of Ukrainian citizens depend.

Timeliness as a task of civil procedure is more extensive and important than it seems at first glance. Therefore, the authors – theorists and scholars – all understand this task of the process in different ways. Some consider and see it only in the form of application of time limits used in court proceedings, others as an element of concentration of civil procedure, others as a certain procedural economy that can be applied in court, others as application by the court of the necessary legal facts and evidence in a timely manner at the trial.

We believe that timeliness means everything at once. And another very important assumption is that the task of timeliness is revealed in the implementation of the court's reasoning in a particular case of its final decision, the application of specific legal actions by this particular body leads to a specific result, and here, if there are questions about the lack of timeliness of actions, delays in the adoption of specific issues in the case, or a small evidence base, etc., these questions can only be asked to the court as a specific participant in this process. Therefore, timeliness should be regarded not only as a task of civil proceedings, but also as a legal requirement of application, which, by the way, should be observed by the nation with an understanding of the general procedural form and content of civil proceedings, since it is responsible for the stage movement, and this movement must be timely and meet the substantive and procedural requirements of the process.

This task of civil procedure is of twofold importance for a civil case, it must at the same time comply with the stage movement of the case and the actions of the participants in the process, which must be reasonable and necessary to achieve the truth and present it to the court, and on the other hand, the court itself decides to speed up the process or slow down, because a number of issues in the case may not be resolved. Also, one should not forget about the time limits within which the parties to the litigation must act, they must be balanced and comply with the Civil Procedure Code of Ukraine.

Therefore, the timeliness of its importance can be characterized, based on all the reviewed, by some characteristic epithets – it is consistency, perfection, expediency, necessity and understanding of the time limits for certain procedural actions, responsibility for compliance with the conduct of procedural actions, their quality and understanding of the importance for the result. Timeliness, as one of the main tasks of civil proceedings, affects all participants in the proceedings, puts them in the framework of responsibility before the law and the outcome of the case.

Key words: timeliness, principles of judicial process, civil procedure, court, civil proceedings, concentration, legal justification.

Сьогодні держава вимагає високої концентрації і сприйняття зовсім нового відношення і розуміння до різноманітних процесів, які відбуваються у українському суспільстві і всесвіті, це стосується також і правових питань і не виключенням є цивільне судочинство, яке постійно проходить певні етапи трансформації і законодавчі зміни, та це й зрозуміло, тому, що спочатку була незалежність України, яка потребувала нового погляду і впливу на реформування судової системи і законодавчої бази держави, а останнім часом все більше, особливо в стані війни ми звертаємося до ведення судового процесу дистанційно, чому є підтвердження у вигляді прийняття Закону «Про Єдину Електронну судову систему».

Звернемо нашу увагу на те, що ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України) зазначає завдання та основні засади цивільного судочинства. Де завданнями цивільного судочинства є *справедливий, неупереджений та своєчасний* розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Основними завданнями ЦПК України зазначає: верховенство права; повага до честі і гідності, рівність усіх учасників судового процесу перед законом та судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін; диспозитивність; пропорційність; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення [1, с. 7].

Отже, ця норма права у своєму правовому розумінню та формі викладення підкреслює і закріплює важливість застосування головних принципів цивільного судочинства, що в свою чергу дає можливість суду опиратися при з'ясуванні обставин справи, вирішення та винесення судового рішення на ці характерні ознаки цивільного процесу, без яких він не може відбутися і уявляють собою законні постулати для суду і судової системи в цілому, тобто є певними орієнтирами без яких судовий розгляд є не законним, тим який буде для учасників цивільного судочинства порушувати їх права і свободи.

Вважаємо, що суд як специфічний учасник судового процесу повинен сприяти і забезпечувати ефективне, законне, обгрунтоване вирішення судової справи, він є тим органом на який покладені дуже відповідальні зобов'язання по захисту прав і законних інтересів громадян. Суд повинен здійснювати певні процесуальні дії, причому доцільно, в той самий момент, якого пострибує вирішення самої справи, а також загальна процесуальна форма судочинства. Виходячи з цього можна орієнтуватися на те, що *своєчасність* – це певна можливість для суду, яка набуває значення доцільності і обов'язковості у вирішенні поставлених вимог перед судом і іншими учасниками судового процесу, як умова скорішого забезпечення розгляду справи.

Тому, вважаємо досі актуальним залишається питання розгляду своєчасності і її впливу на учасників судового процесу, оскільки рішення суду по справі безумовно впливатимуть на їх дії, а також на результат судового рішення, його обгрунтованість і законність – це все здається нам доцільним, що має сучасне значення для цивільної процесуальної форми та дій суб'єктів цивільного процесу. Вона відображає розумність і сконцентрованість питань їх вирішення, правову оцінку суду на докази та певні питання при розгляді справи і остаточно винесення самої судової постанови. Послідовний розгляд і вирішення справи забезпечує оперативність цивільного судочинства, це не дозволяє затягувати процес і слугує важливою гарантією реалізації

права на судовий захист, суд у цьому випадку представляє собою владний орган, якому надається законодавче право керувати самим ходом цивільного судочинства.

Приймемо такі міркування, що на цей час сформовані деякі уявлення і розуміння по відношення до поняття своєчасності в контексті використання судом у цивільному судочинстві, їх зазначають вчені – юристи, теоретики, серед них, слід зазначити: Дяченко С. В., Васильєва С. В., Гусарова К. В., Коханську М. Л.

Так, у своїй праці Дяченко С. В. звертає увагу на аналогію розуміння своєчасності з таким принципом, як принцип концентрації, який до речі теж розглядається в розумінні теоретичних поглядів і не є зазначеним у законодавстві. Автор вказує на те, що переш за все зробити акцент потрібно на збори доказового матеріалу зі спору, тобто надання суду першої інстанції доказів в обсязі, необхідному для правильного і своєчасного розгляду та вирішення справи у визначений законом строк. Реалізація даного принципу і забезпечує своєчасний та справедливий розгляд цивільних справ [2, с. 134].

Васильєв С. В. зазначає своєчасність, як характерну ознаку при вирішенні справи цивільним судом, і вказує на встановлені цивільним процесуальним законом строки. У ЦПК України встановлена система строків, що включає, перш за все, строки для дій, що здійснюються самим судом або суддею, і строки реалізації учасниками процесу своїх процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків. Перша група строків завжди встановлюється законом і розповсюджується на весь комплекс процесуальних дій, що здійснюються на різних стадіях судочинства. Друга група строків встановлюється не тільки законом, але і в деяких випадках судом [3, с. 14].

Більш сучасний та поширений погляд у своїй праці представив Гусаров К. В., науковець вважає, що загально-визнані принципи і норми міжнародного права як принципи цивільного судочинства є основоположними імперативними нормами міжнародного права. відхилення від яких є неприпустимим. Вони мають наднаціональний характер, закріплюються у нормах міжнародного права і мають застосування субсідарно на рівні національного правопорядку під час здійснення правосуддя у цивільних справах. Але розглядаючи ці питання, Гусарова К. В., не бере до уваги розгляд своєчасності, як одну з головних задач цивільного судочинства [4, с. 22].

У своїй статті Коханська М. Л. зазначає такий принцип, як *процесуальна економія*, яка є спрямованою на забезпечення виконання завдання своєчасності та доцільності вибору процесуальних засобів, які спрямовані на оптимізацію процедури з розгляду справи, економію матеріальних витрат суб'єктів процесу. Враховуючи варіанти співвідношення часу, процесуальних засобів, які спрямовані на оптимізацію процедури з розгляду справ, економію матеріальних витрат, справедливим щодо змісту цього поняття буде говорити про їх оптимальне співвідношення, а не про економію у буквальному значенні слова. Автор вважає, що відповідно до чинного законодавства процесуальна економія відображається через вимоги своєчасності та доступності судочинства (простота процесуальних засобів, оптимальна вартість процесу, врахування інтересів бідних верств населення тощо), що за умови дотримання всіма суб'єктами процесу цивільної процесуальної форми. Недопустимості зловживання правами, неупередженості суду у здійсненні судочинства та застосування дискреційних повноважень забезпечує ефективність судочинства [5, с. 14–16].

Таким чином, слід підкреслити той факт, що певні класичні підходи і стандарти сприйняття залишаються незмінними у правовій системі при застосування загальних принципів цивільного судочинства, це підкреслюють нам багато авторів – теоретиків, юристів, і не тільки тих кого ми сьогодні переглянули, але зазначимо, що рефор-

мування сучасної судової системи, цифровізація та інтеграція у міжнародний простір по захисту прав і свобод людини і громадянина спонукає нас все більше звертати увагу на ці зміни, і тому дозволяє зробити певні резюме відносно деяких міркувань стосовно своєчасності і її значення для цивільного судочинства та його процесуальної форми і змісту.

Само по собі *поняття своєчасності* – це властивість того, що відбувається, здійснюється у належний час; що відповідає потребам, вимогам моменту: доречності, актуальності розглядаемого питання чи конкретної дії. Закон є первісним джерелом, на яке потрібен орієнтуватися суду з винесенням судових ухвал та постанов при розгляді справи, це безумовно повинно бути правильна оцінка, обґрунтування, законності, розуміння правових процесів, які можуть виникнути при ході розгляду судової справи, а головне це вірно прийняті рішення по конкретному спірному випадку. Від того суд – є унікальним суб'єктом для процесуального судочинства, який сьогодні є специфічним і від якого залежить багато питань в оцінці і реалізації захисту громадян України.

Визначимо, той факт, що своєчасність, як завдання цивільного процесу є більш об'ємним і поважним, ніж чим здається на перший погляд. Тому автори – теоретики, науковці всі по різному розуміють це завдання процесу. Одні вважають і бачать його лише тільки у вигляді застосування строків, які використовуються у судочинстві, інші, як елемент концентрації цивільного процесу, треті, як певну процесуальну економію, яка може бути застосована у суді, четверті, як застосування судом своєчасно необхідних юридичних фактів, доказів на суді.

Нам же здається, що *своєчасність – це про все і разом*. І ще дуже важливе припущення, завдання своєчасності розкривається в реалізації міркувань суду з конкретної справи його остаточного рішення, застосування саме цим органом характерних правових дій приводить до конкретного результату і тут, якщо виникають питання про не своєчасність дій, затримки у прийнятті характерних питань по справі, чи маленької доказової бази і т. д., ці питання можна задати лише до суду, як специфічного учасника цього процесу. Тому своєчасність потрібно розцінювати, як не лише завдання цивільного судочинства, а як *правову вимогу застосування*, яка до речі перитинаєція з розумінням загальної процесуальної форми і змісту цивільного судочинства, тому, що саме вона відповідає за стадійний рух, а цей рух повинен бути своєчасним і відповідати матеріальним і процесуальним вимогам процесу.

Давайте також звернемо увагу на те, чи тільки від суду залежать певні правові дії, такі, як наприклад подача позовної заяви, надання експертизи, прихід до залу судового засідання свідка і т. д., ні не всі, тому ми можемо з певною визначеністю казати лише про можливість керування і ведення судового процесу судом, коли суду надають таку можливість інші задіяні учасники судового розгляду.

Таким чином, значення своєчасності розкривається, на нашу думку в *правовому обґрунтуванні*, що зазначено законодавчо і відповідальність більшою мірою за керуванням всіма діями несе суд, але і інші учасники судового процесу теж не менш повинні його не затягувати, але це теж в їх інтересах, а як умова скоріше, своєчасно здійснювати процесуальні дії, які є необхідними для розрешення спору та винесення законного і обґрунтованого судового рішення зі справи.

Хотілося б також звернути особливу увагу на організацію електронного суду у цивільному судочинстві, робота якого зазначена безперечно законодавством, але характеризується певним переходом до новітніх інформаційних технологій, удосконалення правозастосовної практики та жаданого його прискорення при вирішенні спору.

Так, у своїй статті доктор юридичних наук, професор М. М. Ясинок та доцент Ю. О. Котвяковський вказують на те, що повільне судочинство, з порушенням процесуальних строків розгляду цивільних справ та ухвалення судових рішень, спричиняє цілу низку негативних наслідків, що безумовно, викликає певну недовіру суспільства до судової системи України. а також підриває авторитет нашої держави на міжнародному рівні. Саме тому особливої уваги потребує вивчення новітніх механізмів, що дозволяють прискорити здійснення судочинства. Зокрема функціонування електронного суду як засобу забезпечення ефективності та доступності правосуддя для громадян [6, с. 36].

І дійсно, новітні технологія дозволяють сьогодні це зробити, полегшити і скоротити час звернення до суду позивача, позивач лише повинен розумітися на використанні Інтернету та на правове розуміння викладення у позовній заяві матеріальних та процесуальних вимог до суду, аргументувати їх, вчасно приєднатися до конференції – засідання суду.

Таким чином, перехід до цифрових технологій спонукає цивільне судочинство, його ведення, його прискорення, доступність, однак ми також вважаємо, що це питання своєчасності має дві сторони однієї медалі, тому що не зважаючи на певні плюси, все ж таки своєчасність це ще про доцільність і необхідність пройти певний етап (стадію) у цивільному процесі, тому поруч з тим, що вона прискорює певні дії, також можливо їх сповільнити, якщо це необхідно для з'ясування певних обставин, тобто отримати більш якісний результат процесу, його з'ясування досконалості, за яку несе відповідальність суд, наприклад зібрати докази, чи визвати нового свідка і т.д.

Тому, своєчасність набуває двоякого значення для цивільної справи, вона в одно час повинна відповідати стадійному руху справи та діям учасників процесу, які повинні бути обґрунтованими та необхідними для досягнення істини і представлення суду, а з іншого боку суд сам вирішує прискорити процес чи сповільнити, тому, що може бути не вирішена низка питань зі справи. Також не потрібно забувати про строки, в рамках яких повинні діяти учасники судового процесу, вони повинні збалансовані та відповідати ЦПК України.

Значення цього завдання цивільного процесу розкривається для суду в її різноманітності поставлених питань, вміння суду розібратися і керувати процесом і його учасниками. Передбачаючи позитивне рішення спірного питання, законне та обґрунтоване, яке дозволяє не затягувати процесуальні дії і винесення самої судової постанови, яка буде різнитися по своєму матеріальному і процесуальному змісті між іншими справами.

Суд також має за увагу права та свободи учасників судового процесу, їх вимоги і своєчасно повинен відреагувати на поставлені перед ним правові рухи розгляду справи, досконалості та до сталості доказової бази, розуміння необхідності для розгляду конкретних процесуальних дій. Підкреслимо, що все це повинно бути бездоганним і відповідати покладеним строкам, які є фіксованими і зазначеними у законодавстві.

Таким чином, своєчасність її значення можна охарактеризувати, виходячи з всього переглянутого деякими характерними епітетами – це узгодженість, досконалість, доцільність, необхідність і розуміння строків при виконанні певних процесуальних дій, відповідальність за дотримання ведення процесуальних дій їх якість і розуміння значення для результату. Своєчасність, як одне з головних завдань цивільного судочинства впливає на всіх учасників розгляду, ставить їх в рамки відповідальності перед законом та результатом розгляду справи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Суми: ТОВ ВВП НОТІС. 2023. 256 с.
2. Дяченко С.В. Європейський принцип *casus management* та необхідність його реалізації в цивільному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 133–135.
3. Васильєв С.В. Цивільний процес. Підручник. Київ, Алерта, 2019. 506 с.
4. Цивільний процес: навч. посіб. / За ред. К.В. Гусаров. Харків. : ТОВ «Оберіг» , 2020. – 229 с.
5. Кохацька М.Л. Принципи цивільного судочинства, які забезпечують своєчасність судового захисту. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9 , С. 14–18.
6. Ясинок М.М., Котвяковський Ю.О. Електронний суд у цивільному судочинстві України. Приватне та публічне право. 2023. № 1. С. 36–38.